

KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE DEĞİŞEN KİMLİKLERİN GÜNCEL SANATTAKİ YANSIMALARI IN THE GLOBALIZATION PROCESS REFLECTIONS OF CHANGING IDENTITIES IN CONTEMPORARY ART

Pınar Ayşe GİDİŞ*

Sanat-Tasarım Dergisi 2022, Sayı: 13 ISSN: 2529-007X ss.24-31 DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/sanat.7>

Öz

Bakılan açığa göre anlam kazanan, olumlu-olumsuz yorumlamalarla tartışmaların konusu olan küreselleşme, 21.yüzyıl insanının hayatının tüm yönlerini etkilemekte olan bir kavramdır. Sanat boyutunda incelediğimizde eser üretimi, satışı, sanatçıların çalışma ortamı, iş birliği kurduğu alanlar hatta sanat eserinin konusuna kadar müdahale edebilen yaşadığımız yüzyılın gerçekliği olarak karşımızda durmaktadır. 21.yüzyıl insanının kimliği ve küresel ağların parçası olma durumu günümüz sanatçılarının eserlerinden okunabilmektedir. Jeff Koons, Banksy ve Ai Weiwei güncel sanatın dikkat çeken sanatçılarındandır. Jeff Koons'un gündelik hayatta herkesin aşına olduğu nesnelere kendine özgü üretim teknikleriyle sunumu küresel dünyayla bağ kurmaktadır. Banksy ve Ai Weiwei eserlerinin üretim sürecini çağdaş sergileme ve satış anlayışına eklemeyerek küresel dünyaya açmışlardır. Araştırma, betimsel tarama yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Sanatçıların eserlerini oluşturma biçimleri, sergileme ve satış süreçleri, günümüz dünyasının kimlik ve küreselleşme kavramlarıyla birlikte değerlendirilecektir.

Anahtar Sözcükler: Küreselleşme, sanat, banksy, ai weiwei, jeff koons

Abstract

Globalization, which gains meaning from the perspective and is the subject of discussions with positive and negative interpretations, is a concept that affects all aspects of the life of 21st century people. When we examine it in the art dimension, it stands before us as the reality of the century we live in, which can interfere with the production and sale of the work, the working environment of the artists, the areas with which they cooperate, even the subject of the work of art. The identity of 21st century people and being a part of global networks can be read from the works of today's artists. Jeff Koons, Banksy, Ai Weiwei are among the notable artists of contemporary art. Jeff Koons' presentation of objects familiar to everyone in daily life with his own unique production techniques connects the global world. Banksy and Ai Weiwei have opened the production process of their works to the global world by integrating them with the understanding of contemporary exhibition and sales. The research was carried out by descriptive scanning method. The ways in which artists create their works, their exhibition and sales processes will be evaluated together with the concepts of identity and globalization of today's world.

Keywords: Globalization, art, banksy, ai weiwei, jeff koons

Giriş

Politik, kültürel, sosyolojik, sanatsal, ticari, ekonomik ve pek çok alanda etki gösteren küreselleşme kavramı aslında 21. yüzyıl insanının en temel gerçekliğidir. Kültüre, kimliğe etkileriyle güçlü bir rüzgâr gibi değişip dönüşmemizde büyük bir etkidir. Ülkelerarası ilişkilerden, teknolojiye, sanata yani insana dokunan her alana kendince müdahale eden bu kavrama sanatın müdahalesi nasıl olmuştur?

Kimi zaman eleştiren, kimi zaman sorgulayan, kimi zaman da küresel dünyanın sunduklarını kullanarak tarihe notlar düşen sanatçılar belki de tüm zamanlar boyunca hiç olmadığı kadar zengin malzemelerle ve zengin anlatım biçimleriyle çalışmalar üretmektedirler.

Sanatçıların sanat yapıtlarını gerçekleştirme ve maddi kazançla dönüştürme sürecinin düzensiz ve belirsiz zaman dilimlerine yayılıyor olması hayatlarının çoğu döneminde ekonomik olarak büyük sıkıntılar yaşamak zorunda kalmalarını beraberinde getirmiştir. Bu durum sanatçı ve sanat üzerindeki iktidar yapılarının hâkimiyetini güçlendirerek günümüze kadar uzanan farklı oluşumlarla varlığını sürdürmüştür. Bu ilişki sanatın finans edilmesiyle, sanat piyasasını devamlı hâle getirirken sanatın içeriğine, mesajlarına, sanatçının konu seçimine de müdahil olan kültür ve sanat politikalarını da sanatın üzerinde etkin kılmıştır (Arıkan, 2019 s.12).

Sanatın finansallaşmasında, Endüstri Devrimi sonrasında Avrupa' da özellikle Paris'te olgunlaşan sanat piyasasının etkili olduğu söylenebilir. Galerilerin ortaya çıkması, sanatın sarayın, kilisenin, devletin, akademinin himayesinden kurtulması, sanatın zanaat olmaktan çıkarak siparişe dayalı çalışma düzeninin dışında üretime geçmesi ve bunun sonucunda koleksiyonculuğun da gelişmeye başlaması, sanat piyasasının gelişmesindeki önemli etkenler olarak sayılabilir (Yılmaz, 2012, s. 125). Tarihsel olarak düşünüldüğünde, daha en başından itibaren oluşmaya başlayan sanat piyasası, var olan ekonomik piyasanın da özel bir parçası olarak gelişme göstermiştir.

Küreselleşmenin günümüz insanı üzerindeki en büyük etkisi olan ekonomi faktörü de sanat eserlerine, sanatçıların üretim tekniklerine, eserlerini satışa döndürme şekillerine de yansımıştır. Bu bağlamda galeriler, müzayedeler, bienaller ve müzeler sanatçı – izleyici iletişiminde aracı yapılmalar olarak sürece katılmış, güncel sanat eserlerinin tanıtım ve satış sürecine eklenmiştir.

Bu çalışmada 21. yüzyıl gerçekliğinde küreselleşme sürecinin kimlik ve kültüre etkileri, sanat eserlerindeki yansımaları, sanatçıların anlatımlarından örneklerle sunulmuştur. Sanatçıların güncel sanat anlayışının zengin ve özgür ifade ortamında ortaya çıkardıkları eserler kimlik ve küreselleşme anlamlarında değerlendirilmiştir.

Kimlik Oluşumuna Etkileri ile Küreselleşme

Jean Paul Sartre, “Başkası Cehennemdir” demişti ki, tam da insanoğlu olarak 20. yüzyıldan itibaren “var olma” çabalarımızı hızla gelişen teknoloji ve dönüşen toplumlararası ilişkiler çerçevesinde yeniden yapılandırdığımız bir yüzyıla adım atmıştık. Bu çabamızda yaşamımız boyunca varlığımızı ince dokunuşlarla dokuyan, renklendiren sonra da bir aynaya dönüştürüp yüzümüze çevrilen ve içinde kendimizi gördüğümüz bir çevrece “var” oluyorduk.

Sosyal bir varlık olan insanın yaşadığı çevre, düşünce ve davranışlarının oluşumunda büyük etki sahibidir. İnsan kimliğinin ortaya çıkmasında sosyal yaşam belirleyici rol oynamaktadır. İnsan davranışlarında belirleyici özellik olarak izlenen, kişinin özelliği ve niteliği olarak da açıklanabilen kimlik, çevre ile etkileşim hâlinde şekillenmektedir. Bireyin davranışlarını, taşıdığı özellikleri yansıtan kimlik de içinde yaşanan toplumun kültüründen doğrudan etkilenmektedir (Aşkın, 2007, s.214).

O hâlde bizi saran sarmalayan, bir parça kil gibi sanatçının şekillendirilen, ateşli savaş günlerinde pişiren daha bir dayanıklı hâle getiren ama bir o kadar da başkalaştıran, geliyoruz dediğimiz teknolojinin ellerinde dönüştüren “çevre”, kimliğimizi bulduğumuz ya da sürekli aradığımız yerdir. Önce dokunup şekillendirip, sonra ayna olup “bak ne oldun” diye gösteren, insanları bir araya toplayıp olaylar ve durumlar yaşatıp eserlerine “kültür” adı veren, o kültür içinde de kimliğimizi oluşturan ve yine bize sunan çevre vardır ve bizi kuşatır. Çevre kimlik oluşumunda sürekli bir dokunuş hâlinindedir. Çevre bugünün dünyasında nasıldır? Kimliğimizi nasıl oluşturur ve nasıl kuşatır? Sanat eserlerine nasıl olur da yön verir?

Kimlik, kişinin kendisine has bir süreçten geçip şekillenip kendisine dönen, kişinin kendi aidiyetleri ile ilişkili, hayatı yaşama, anlama ve yorumlama biçimidir. Kişilerin başka kişilerle etkileşimiyle belirlenen, değişken bir süreçtir. Kişinin yaşam süreciyle bu denli bağlantılı oluşu da kimliğin sürekli değişken, durağan olmayan bir süreç olma özelliğini göstermektedir. Kişilerin çevreyle ve herkesle ilişkili oluşu da kimliğinin çok boyutluluğuna işaret olarak algılanabilir. Bireyin doğduğu kültürel ortamda kimliğinin şekilleniyor oluşu, doğduğu toplum tarafından kişiye taşıdığı kimliğin temellerinin hazır olarak sunulmakta olduğunu da göstermektedir (Çankaya, 2021, s.36).

Tüm tarihsel dönemlerde kimlik, verili bir nesne gibi insanların yakasına taktığı bir göstergesi olarak yaşanmamıştır. Bahsettiğimiz “çevre” faktörü kadar değişkenlik göstermiştir. İnsanı çevreleyen politik, felsefi, kültürel ortam içerisinde sunulan kültür insanın çevresini algılayışını da etkilemiştir. Geleneksel Dönem, Modern Dönem, Postmodern Dönem ve günümüze uzanan Küreselleşme Dönemi olarak adlandırılan bu dönemlerde

toplumların gelişimi ve dönüşümüne paralel olarak insanın kimlik yapılması da farklılıklar arz etmektedir.

Bu noktada günümüz insanını anlama çabalarımızda küreselleşme kavramı önem kazanmaktadır. Küreselleşme insanlara verili kimlikleri kabul, ret ya da kendi kendine oluşturma yetkisi mi vermektedir? Farklılıklar ve farklılıkların kabulü, tanınması doğduğu ortamda kendisine verili kimliğe müdahil olabilmesini mi sağlamaktadır?

Küreselleşme, çok yönlü bir kavram olarak insan hayatına etki etmektedir. Çok yönlülüğünü sosyal, ekonomik, teknolojik, kültürel değişimlerin yine teknolojinin çıktılarından olan internet yoluyla küresel düzeyde hızlı yayılımı ile göstermektedir. Küresel düzeyde hızlı paylaşım gelişimi desteklediği kadar, küresel pazarın kontrolsüzlüğü, yüzeysellik gibi olguları da beraberinde getirmektedir (Bayrak, 2013, s.124).

Bu bakımdan insan kimliğinin izlerini sürerken kendimizi küreselleşme kavramının yanı başında bulmamız oldukça doğal görünmektedir. Teknolojik gelişmelerin günlük hayattaki dönüştürücü etkisi toplumlararası hızlı paylaşım, bilginin hızlı yayılımı, sosyal ve ekonomik gelişmeler ile topluma etki etmektedir. Bu değişim süreci insanın içinde şekillendiği kültürel ortamın ve dolayısıyla insanın da dönüşümüne yol açmaktadır. Yaşanan çağın getirdikleri insan hayatının her alanına sızmakta, her alanı etkilemektedir.

Küreselleşme süreci getirdiği olumsuz etkilerle de birlikte pek çok olguya etki etmiştir. Bireyin üzerindeki etkileri düşünüldüğünde en önemli etkilerinden biri kimlik kavramı üzerinde gerçekleşmiştir. Tarihsel süreç içerisinde kimliğin değişkenliği, zamana ve getirdiklerine bağlı olarak sürekli hâlde değişen bir özellik göstermektedir (Eryentü, 2020, s.394).

21. yüzyıl insanının kimliğini anlamaya çalışırken mevcut dünyaya bakışımız çok yönlü olmak durumundadır. Eğer anlamaya çalışıyorsak bakış açısını mümkün olduğunca geniş tutmalıyız. Merceğimizi biraz geçmişe tutarsak eleştirel teorisyenlerin, aydınlanma çağını, pozitivizmi, modernizmi hatta modernizmi eleştiren postmodernizmi bile eleştirirken insanı, çevresiyle birlikte anlama çabalarını örnek alabiliriz. 20. yüzyıl da bilimi de, bilgiyi de, bütün bireysel ve toplumsal sorunları da kültür ve ideolojiyi de sorgulayarak, hem postmodernizmin temelleri hem de 21. yüzyıl insanın düşünsel alt yapısı hazırlanmıştı.

Küreselleşme; ekonomik, politik, kültürel tüm yapıların dünya çapında hızla yaygınlaşması sürecidir. Sürecin getirileri var olan farkların kimi zaman belirginleşmesine kimi zaman da ortadan kalkmasına sebep olmaktadır. Bu bakımdan değerlendirdiğimizde günümüz insanının hayatına etkileri hem olumlu hem de olumsuz olabilmektedir. Tüm getirileri bir arada değerlendirilmekte ve tartışılmaya devam edilmekte olan bir durum olarak sürmektedir. Belirgin bir şekilde görülen, avantajları olduğu gibi etkili dezavantajları da tartışılan bir durumdur (Yurtadur, 2014, s.176).

Küreselleşme, toplumsal alandaki etkileriyle sanat eserlerinin konu, malzeme, üretim tekniklerini dönüştürmektedir. Sınırlararası hızlı etkileşim

getirisi ile de sanat eserlerinin satış ve sergilenme süreçlerine etki etmektedir.

Olumlu olumsuz tüm yönleriyle, bulunduğumuz küresel çağda bu olguya yaşamaya devam etmekteyiz. Küresel dünyanın sunduğu olumlu kazanımları keşfetmek, olumsuz getirilerini kazanıma dönüştürülebilir (Erdogan, 2015, s.95).

Küreselleşme, uluslararası tanınan adıyla globalleşme eğer anlam olarak “yuvarlak” tanımlaması öncelenecek değerlendirilirse; hem her noktanın merkeze yakınlığının aynılığı ile bir eşitlik sunmalı, hem de yuvarlak, sarmalayan ve herkesi kuşatan bir eğilim olarak görülebilmelidir (Uçar, 2021). İnsanoğlunun bu çağda yaşadığı bütün sorunların başlangıcı ya da sonucu olarak değerlendirmek yerine, zamanın bir geçeceği ve herkesi etkileyen bir süreç olarak anlamaya çalışmak, çağın insanını da anlama yolunda önemli kazanımlar sağlayacaktır.

Sanat eserleri 21. yüzyılda insanlara sunulan kimlikle, küreselleşmenin etkileriyle hem içerik hem de ekonomik anlamlarda etkileşim hâlinindedir. Küreselleşmenin etkisiyle konu ve içerik yerelden, yerel kültürden uzaklaşmış evrenselleşmiştir.

Sanatsal üretim süreci ve sanat eserlerinin içeriği, küreselleşmenin etkileriyle birlikte yeni bir döneme girmiştir. Sanat eserlerine erişimin kolaylaşması, rekabet boyutunu da beraberinde getirmiştir. Sanatçıların tercih edilme, kabul görme çabaları, sanat eserlerinin tanıtım ve satış süreci de farklılaşmıştır. Sanatçılar yeni yapıtlar üretebilmeleri için gereken ekonomik gereksinimlerini mevcut eserlerinin satışı ile sağlamaktadırlar. Günümüzde oluşan bir takım sistemlere dâhil olmayan sanatçılar da eserlerini pazarlayamaları sonucunda varlıklarını sürdürmemektedirler (Bayrak, 2013, s.125-126).

Olumsuz bir çerçeve gibi görünse de tarih boyunca içine doğduğu dünyada yaşamsal güdüsüyle, gezegenin yaşıyla birlikte dönmeye devam eden insanoğlunun bir yol bulması, bu yolun da yeni sanatlar, yeni kültürler, yeni kapılar açması beklenir. Günümüzde sanat bienalleri, sanat fuarları, sanat galerileri ve sanat müzayedeleri ile sürdürülen bu sistem aslında tarih boyunca sanatın kendine bulduğu yaşam çizgisini düşündürmekle birlikte mevcut duruma oluşan tepkiler de yeni yolların çizilmekte olduğunun habercisi olarak değerlendirilebilir.

Eserlerin Anlamsal İçeriklerine ve Sergilenme Durumlarına Etkisi ile Küreselleşme

Yaşanan çağın getirdikleri toplumun etken olduğu her alanda farklı yol ayrımlarına kapı açmaktadır. Toplumlar olumlu ya da olumsuz olarak değerlendirilebilen pek çok gerçeklikle iç içe yaşarken sürekli hâlde değişen, dönüşen hareketli yapılarıdır. Savaşlar, barışlar, toplumsal ilişkiler, göçler, bilimsel ve teknolojik gelişmeler toplumun değişim ve dönüşümünün yönünü sayısız olasılıklarla şekillendirmeye devam etmektedir. Küreselleşmenin sanata etkisi, suyun her yüzey koşulunda akacak bir yol bulması gibi insanoğlunu da yeni yollarına ulaştıracak bir adres tarifi gibidir. Sanatçı tüm zamanlarda olduğu gibi üretmeye devam etmektedir. Yöntem

değişmekte sanat eserleri sanatçısını, toplumunu, dünü, bugünü anlatmakta hatta geleceği öykünmeye devam etmektedir.

Küresel dünya düzeninde sanatçıların sanat eserlerini üretmeleri, tanıtımları, dağıtımını gerçekleştirmeleri, sanatçıya ekonomik dönüşü sürecinde birtakım kanallar kullanılmaktadır. Sanatçılar yeni eserler üretebilmek ve varlıklarını sürdürebilmek için bu kanallara dâhil olma çabası içerisindedirler. Müzeler, galeriler, sanat bienalleri günümüz küresel dünyasının sanat eserlerinin dağıtım kanallarıdır. Sanat eserlerinin hem tanıtım hem satış sürecini içerisinde bulunduran bu kanallar günümüzde tarih boyunca olmadığı kadar güçlüdürler (Bayrak, 2013, s.125-126).

Sanatçıların eserlerinin yaygınlaşması için kullanılan günümüz araçları, yalnızca satış anlamı taşımamaktadır. Sanatçıların ve sanatseverlerin buldukları sosyalleşme, eğlenme, zaman geçirme ve satma ve alma eylemlerinin tümünü aynı anda gerçekleştirebilecekleri sosyal bir ortam olarak da işlev görmektedir. Sanat eserlerinin sanatçıdan alıcıya uzanan yoluna ev sahipliği yapan bu ortamlar sosyalleşme imkânını da ekonomik değere çevirmiş görünmektedir. Alışageldiğimiz müzelerde sadece küçük çapta ve sergilenen eserlerle bağlantılı olarak rastladığımız kafeteryalar ve kitap satış bölümleri artık çağdaş sanat müzelerinde alışveriş merkezlerini andıran niteliktedir.

Antika olarak da tanımlanabilen tarihi değeri olan eserlerin el değiştirdiği yerler olarak bildiğimiz müzayedelerin de içeriği değişmiştir. Zaman zaman astronomik satış fiyatlarının haberleriyle gündelik hayatımıza giren müzayedeler bugün sanat eserlerinin tanıtım alanıdır. Merkezi New York'ta bulunan çok uluslu sanat, mücevher ve koleksiyon şirketinin Çağdaş Sanat Bölümü'nün başkanı Tobias Meyer “en iyi sanat, en pahalı sanattır, çünkü pazar o kadar akıllıdır” ifadesi ile, çağdaş sanat pazarının spekülatif bir yatırım aracı olarak görülme şeklini özetlemiştir (Bayrak, 2013, s.129).

Sanat-piyasa ilişkisi güncel olanı, zamanın gerçekliğini yaşayarak günümüz sanatçılarıyla farklı bakış açılarıyla sürmektedir. Jeff Koons bu açıdan en dikkat çeken sanatçılar arasındadır. Sanatçının gündelik yaşamda kolaylıkla karşılaşabileceğimiz, farklılığı olmayan kitsch nesnelere oluşturduğu sanat eserlerinde kullanımı dikkat çekicidir. Sanatçı, günümüz toplumunda olduğu gibi sanatında da rastladığımız hızlı tüketim, sanat nesnelere sıradanlaşması, hızlı çoğaltılması gibi durumlara ironik bir yaklaşım sergilemektedir. Kimi zaman sınırlı sayıda ve rekor fiyatlardaki eserleri, işbirliği yaptığı büyük şirketler ile dikkat çeken Koons, kullandığı malzemeler, eserlerinin anlamsal içerikleri bakımından da oldukça ilgi çekici bir sanatçıdır.

Yaşayan en yüksek ücretli sanatçı olarak da adlandırabileceğimiz Koons, pandemi nedeniyle uzun süreli bir izolasyon sonrasında 2020 yazında Neo-Pop olarak da tanımlanabilen eserlerle karşımıza çıkmıştır. Koons, “Sanatçılar için, iş üzerinde düşünmek için harika bir zaman oldu ama bir izolasyon hissi vardı” diyor. Koons'un, Bernardaud şirketi desteği ile porcelenden ürettiği Diamond (Kırmızı) heykeli sınırlı sayıda (599 adet) satışa sunuldu (Resim 1 ve 2). Eserlerin her birinin 21.000 dolara satılacağı duyuruldu. 2007'de Koons'un Mavi Elmas'ının gerçek boyutundan daha büyük versiyonu müzayedede 11,8 milyon dolara sanat satıcısı Larry

Gagosian'a satılmıştır (Klich, 2020, par.1 – 4).

Resim 1. Jeff Koons ,“Diamond(Red)”. (Görsel Kaynak: <http://www.jeffkoons.com/artwork/editions/diamond-red>)

Resim 2. Jeff Koons ,“Diamond”. (Görsel Kaynak: <http://www.jeffkoons.com/artwork/celebration/diamond>)

Jeff Koons'un başlangıç noktası olarak tüketim kültürünün simgeleşmiş nesnelere kullanması da dikkat çekicidir. Bu nesnelere üzerinde üretim sürecinde bir takım değişiklikler yapmıştır. Farklı malzemeler kullanma veya alışlagelmiş dışında ölçeklendirme gibi değişimlerle ürettiği nesnelere orijinal haliyle çok belirgin bir kontrast ilişkisi sunmaktadır (Resim 3, 4 ve 5).

Resim 3. Jeff Koons ,“Puppy” (Görsel Kaynak: <http://www.jeffkoons.com/artwork/puppy/puppy>)

Resim 4. Jeff Koons ve “Diamond(Red)”(Görsel Kaynak: <https://www.forbes.com/sites/tanyaklich/2020/12/11/jeff-koons-bernarदाud-porcelain-diamond-21000-dollar-neiman-marcus-interview>)

Resim 5. Bir kadın, 2007'de New York'ta Christie's'in önünde sergilenen “Diamond(Mavi)” ile birlikte (Görsel Kaynak: <https://www.forbes.com/sites/tanyaklich/2020/12/11/jeff-koons-bernarदाud-porcelain-diamond-21000-dollar-neiman-marcus-interview>)

Sanatçı eserlerinin alışılmışın dışındaki mekânlarda sergilenmesini de önemsemektedir. *Mavi Elmas* adlı eseri New York'ta Christies adlı bir müzayedede evinin önünde, izleyicilerle doğrudan etkileşim hâlinde sergilenmiştir (Resim 5).

Koons, tüketim ürünlerinin çağdaş yorumlarını daha kültürel ve sanatsal hâle getirmektedir. Sanat dünyasındaki kimliğini korumaktayken, ünlü olmak, daha geniş bir izleyici kitlesine ve yeni bir sanatsal anlatıma ulaşma hedefi gerçekleştirmesi zor bir iddia olmakla birlikte Koons'un bunu başardığını izlemekteyiz (Blanche, 2016, s.39 – 40).

Elmas'ın anlamsal olarak felsefi alt yapısının güncel bilime ve yine tüm çalışmalarında olduğu gibi doğrudan insana gönderme yaptığını izlemekteyiz. İzleyicinin doğrudan tanıdığı, bildiği, kabul etmekte ve anlamakta zorlanmayacağı, günümüz dünyasına ait güncel konular Mavi ve Kırmızı Elmas eserlerindeki sembolik anlatımlarla karşımıza çıkmaktadır. Günümüz dünyasını yansıtan biçimlere, günümüz insanının özelliklerini ekleyerek eserlerini oluşturmaktadır.

Antmen; Koons'un 1988'de gerçekleştirdiği açıklamaları şu şekilde aktarıyor;

Sanatım, izleyiciyle iletişim kurmak adına her türlü yola başvurur. İzleyicinin ilgisini çekebilmek için her türlü hileye, ne gerekiyorsa, ama ne gerekiyorsa ona başvurmaya hazırım. En saf ve yüzeysel kişiler bile benim sanatım karşısında kendilerini tehdit edilmiş hissetmezler, karşılarında gördükleri şeyi anlayamadıkları, anlayamayacakları gibi bir his yaşamazlar. Bakarlar ve hemen onunla ilişki kurarlar. (Antmen, 2010, s.293)

Koons'un görüşlerinin aslında bir anlamda içsel yöntemi olduğunu ve günümüze kadar bu yöntemi izleyerek, geliştirerek sürdürdüğünü eserleri üzerinden izliyoruz. 1988 yılındaki açıklaması üzerinden 32 yıl sonra 2020 yılında ortaya çıktığı Elmas temalı eserlerinde aynı mantığı, izleyicinin hızlı kabullenişini, anlaşılır oluşunu ve eserlerinin iletişim gücünü görmektediriz.

Koons, sosyal mesafelerin, akıl almaz ölümlerin ve büyüyen kültürel ayırımların olduğu bir yıl boyunca *Elmas'ın* daha fazla önemini ortaya koyuyor: "Bu, yaşamın tüm yönlerinin ortaya çıktığı yaratılış anıdır" diyor. "Yine de bizi, paylaştığımız en gerçek anlatıyı temsil eden insanlık tarihinin başlangıcına, yani genlerimize bağlar. Çift sarmal gibi genlerimizin ve DNA'mızın birbirine bağlanma şekli, kültürel yaşamlarımızın nasıl birbirine bağlı olduğudur. Pırlantanın yansıtıcı yönleri bizi sürekli olarak içe ve geleceğe bakmaya çağırıyor" (Klich, 2020, par.9).

Küreselleşme sürecinde kendimizi içinde bulduğumuz sorunlar-olgulara doğrudan temas ediyor oluşu da Jeff Koons'un sanat hayatımıza farklı dokunuşunun sebebi olarak yorumlanabilmektedir. Yalın, bildiğimiz nesnelere, anlamak için zorlanmadığımız ve hemen kabul ettiğimiz anlatımlarla karşımıza çıkışı da Koons'un farklılığı olabilir. Küresel dünyanın iklim ve doğal hayat süreçlerimiz açısından çıktıklarıyla yine küresel anlamda tüm insanlığın yaşadığı pandemi sürecinde ortaya çıkan bu eserler de sanatçının güncel konularla ne kadar yalın bağlar kurduğunu göstermektedir.

"Duchamp'tan sonra nasıl sanat yapılabilir?" sorusu 20. yüzyıl sanatçılarının cevabını bulmak için çaba harcadıkları bir soruydu. Sanatçılar anlaşılır olma, görünen dünyayı yansıtmaya, teknik değerlere uyma gibi zorunluluklardan kendilerini kurtararak bu soru etrafında çalışmış olabilirler. Uсталık, estetik, gizem ve anlam olma çabasından kendilerini kurtarma çabaları, bu yüzyılın sanatçılarının eserlerine yansımış görünmektedir. Filozof Norbert Bolz, bu duyguları biraz da abartılı bir dokuyla "karamsarlık" olarak dile getirmiştir (Blanche, 2016, s.39 – 40).

Burada günümüz dünyasının bir gerçeği olarak içinde yaşayan insanlara anlamlandırılmaya, anlaşılmaya ve aktarılmaya çalışılan "küreselleşen dünya" gerçekliğinin başka bir yönüyle karşılaşmaktayız. Sanat eserlerinin sergilenmesi, satışı, ticareti gibi süreçlerine etki eden yönünün yanı sıra fikri altyapısı da sanatçılarca çeşitli yönlerden ele alınmaktadır. Sanatçıların eserlerinde bazen eleştirel, bazen karamsar yaklaşımlar bazen de kabullenme, uyum sağlama gibi duygular okunabilmektedir. Sanatçının kimliği bu bakımdan da eserlerine yansımaktadır. Eserlerini farklı malzemelerle ve farklı ortamlarda izlediğimiz Banksy de eleştirel yaklaşımlar sunan sanatçılar arasındadır.

Aktivist, ressam, küratör, yönetmen olarak da anılmakla birlikte sokak sanatı alanında ismi daha çok duyulmuş olan Banksy, dünyanın her yanına da eserlerine rastlanabilen ve farklı düşünsel altyapılara sahip eserleriyle ilklere imzasını atmış bir sanatçıdır. 2015 yılında küratörlüğünü yaparak, hem uluslararası üne sahip hem de yeni sanatçıların katıldığı "Dismaland-Bemusement Park" adlı bir enstalasyon parkı düzenlemiştir (Resim 6). Park İngiltere'nin Weston-super-Mare adlı bir sahil kasabasıdır. Park türünün ilk ve tek örneği olarak günümüz eğlence parklarına bir gönderme yapmakla birlikte eğlenceli bir ortam sunmamakta, toplumun gerçekliklerini doğrudan yansıttığı için depresif bir havaya sahiptir (Koçak, 2020,s.25).

Günümüz toplumunun gerçekliklerine eşsiz bir yaklaşım izlediğimiz enstalasyon parkında, sanat eserlerine küreselleşmenin etkilerinden ticari kaygıya da farklı bir pencereden yaklaşım izlemektedir. Bu eserlerden biri

de Disneyland'in simgelerinden olan Mickey Mouse kulaklarını takan bir balon satıcısı ve elindeki balonlardır (Resim 7).

Dismaland'da gezmekte olan bir balon satıcısının elindeki siyah helyum balonlarının üzerinde "I am an imbecile (Ben bir embesilim)" yazmaktadır. İnsanların bu balonları para vererek almaları ve bu balonların hala çerçevesiz satılıyor olması da dünya toplumunun hâline bir ironi olarak sunulmuştur (Koçak, 2020,s.26).

Resim 6. "Dismaland – Bemusement Park"adlı enstalasyon alanı (Görsel Kaynak: <https://www.widewalls.ch/magazine/banksy-dismaland-closing/>)

Resim 7. Dismaland – Bemusement Park'ta "I am an imbecile" yazılı balonlar (Görsel Kaynak: <http://thereart.ro/dismaland/>)

Sanatçı her ne kadar sanat eserleri ile iç içe geçmekte olan ticari sistemi eleştirse de eserlerini bu sisteme dâhil olma sürecini farklı örneklerle izlemeye devam etmekteyiz. Banksy'nin 2010 yılında Detroit'te bir duvara yaptığı bir grafiti, sanatçının isteği dışında yine bir galeri aracılığıyla ticari denkleme dönüştürülmüştür.

Banksy, Detroit'te bir duvara "I remember when all this was trees (buraların ağaçlık olduğunu zamanı hatırlıyorum)" yazdıktan sonra elinde boya kovası ve fırça tutan bir çocuğu resmetmiştir(Resim 8). Galeride 555 bu

eseri koruma gerekçesiyle sokaktan almıştır. Ağırlığına ve zorlukla taşınan bir duvar parçası olmasına rağmen duvar alınıp galeriye götürülmüştür. Sanatçı ve şehir halkının tepkilerine rağmen galeri yöneticileri eserin satışı sunulmayacağını ve her isteyen galeri alanında ücretsiz olarak ziyaret edebileceğini belirtmiştir (Koçak, 2020,s.26).

Resim 8. Banksy'nin "I remember when all this was trees" yazılı grafiti çalışması (Görsel Kaynak: <https://news.artnet.com/market/detroit-banksy-a-bust-at-auction-336592>)

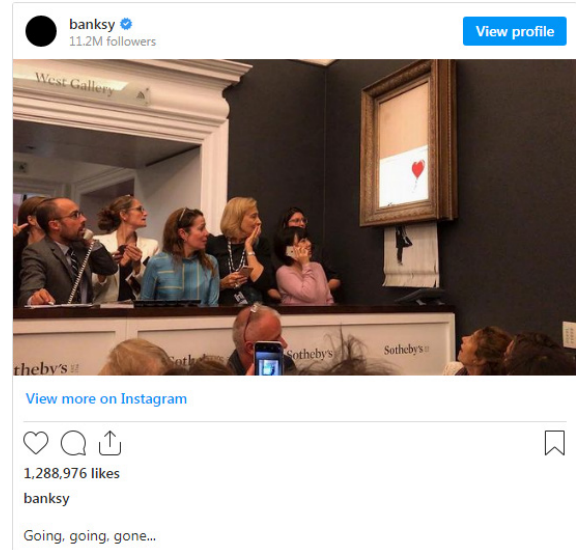
Banksy'nin tüm dünyanın ilgisini çektiği *Kırmızı Balonlu Kız* adlı eseri ise çok farklı, daha önce rastlanmamış ve hâlâ tartışılmaya devam eden bir süreçle karşımıza çıkmıştır(Resim – 9). "Girl With Baloon (Kırmızı Balonlu Kız)" adlı eser, 2018 yılında Sothebys Londra'da müzayedede satıldıktan hemen sonra çerçevesinin içinde bulunan kağıt kesme cihazıyla kendi kendini yok ederek sanat dünyasında büyük bir şaşkınlığa sebep olmuştur.

Resim 9. Banksy "Girl With Baloon(Kırmızı Balonlu Kız)" (Görsel Kaynak: <https://tr.euronews.com/2018/10/06/banksy-nin-1-2-milyon-euroluk-tablosu-satildiği-anda-parcalara-ayrıldı>)

Müzayede görevlisinin, eserin 1.2 milyon Euro'ya (8,48 milyon TL) satıldığını duyurarak tokmağını vurmaları ile birlikte eser kendini yok etmeye başlamıştır. Sotheby's "Biz de çok şaşırдық. Demek ki Banksy bize şaka yaptı ve bunun böyle olmasını istedi. Şimdi bu satışı nasıl tamamlayacağımızı düşünüyoruz. Zira benzer bir durum hiç yaşanmadı" açıklamasını yapmıştır (Koyuncu, 2018, par.1 – 7).

Müzayedenin bu açıklaması hâlâ sanat çevrelerinde tartışılmaya devam edilmektedir. Müzayede görevlisinin satışı duyurduğu anda Banksy, resmî sosyal medya hesabından "Satıyorum, satıyorum, sattım" yazarak paylaşımında bulunmuştur (Resim 10). Kâğıt parçalayıcıyı eserin çerçevesinin içerisine nasıl yerleştirdiğiyle ilgili süreci içeren videoyu da yine kendi hesabından paylaşmıştır. Sanatçının müzayede anına hazırlık yapmış olması, satış duyurusunun ardından hazırlıklarına dair videoları paylaşmış olması mesajını yalnızca eserle değil, eserin hazırlık süreciyle, satış anıyla hatta satış sonrasıyla da planladığını göstermektedir.

Resim 10. Banksy'nin sosyal medya paylaşımı (Görsel Kaynak: <https://tr.euronews.com/2018/10/06/banksy-nin-1-2-milyon-euroluk-tablosu-satildiği-anda-parcalara-ayrıldı>)

Banksy, satış süreci sonunda eserin kendi kendini imha etmesi ve yeni bir esere dönüşme süreci ile sokak sanatını performans sanatına dönüştürmüş oldu. Bu eser "Bir müzayede sırasında canlı olarak yaratılan ilk sanat eseri" ünvanını kazanmıştır (Resim 11). Eser öğütüldükten sonra "Love is in the Bin (Çöpteki Aşk)" adını alarak satıldığından çok daha değerli bir hâle gelmiştir (Aldede, 2021, par.4).

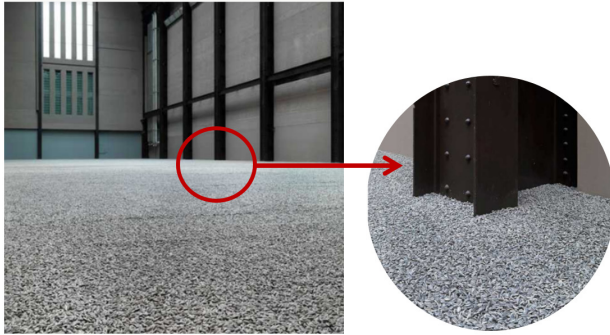

Resim 11. Banksy "Love is in the Bin (Çöpteki Aşk)" (Görsel Kaynak: <https://www.tzv.org.tr/#/haber/6456>)

Sanatçının, 2002 yılında Londra'da bir duvara "Her Zaman Umut Var" yazısıyla birlikte kırmızı bir balonu tutmaya çalışan bir kız çocuğunu resmettiği, daha sonra şehrin farklı yerlerinde tekrarladığı bilinmektedir. Müzayedede satılan bu eseri özellikle mi 2002 yılında duvara resmettiği eserin konusundan seçtiği konusu da incelenmeye değerdir.

"Bence sanatın yeni olasılıklara açılabilen temel bir yapı yaratmak için yeni sorular soran bir araç olması, benim işimin her zaman en ilginç parçası olmuştur" sözleriyle Ai Weiwei güncel sanat dünyasının farklı bakış açısıyla dikkat çeken bir sanatçısıdır. Herkesin sanatını, neler yaptığını, ne amaçla yaptığını anlaması isteğiyle farklı ve küresel dünya düzeni ile nadir sanatçılara özgü bir iletişim kuran sanatçının en ilgi çekici eserlerinden biri *Ayçekirdekleri*'dir.

Sanatçı, *Ayçekirdekleri* adlı çalışmasını ilk olarak 2010 yılında Londra Tate Modern'de sergilemiştir. Büyük ve güçlü bir değişkenliğin aktarıldığı porselenden üretilmiş bu heykel, Çin'in Jingdezhen kasabasında zanaatkarlar tarafından gerçeğe bire bir benzeyecek şekilde el işçiliği ve geleneksel porselen üretim yöntemleri ile gerçekleştirilmiş çekirdeklerden oluşmaktadır (Resim 12). 2011 yılında çekirdeklerin 100 kg lık parçası Londra'daki Sotheby's müzayedelerinin birinde 500 bin dolardan fazla bir fiyata satılmıştır (Wilson, 2015, s.22).

Resim 12. Ai Weiwei "Sunflower Seeds (Ayçekirdekleri)" (Görsel Kaynak: <https://www.tate.org.uk/whats-on/tate-modern/unilever-series/unilever-series-ai-weiwei-sunflower-seeds>)

Tate Modern'deki enstelasyonun ardından 2012 yılında New York'taki Mary Boone Gallery'de farklı bir versiyonu sergilenmiştir (Resim 13). Bu sergileme öncesinde Ai, izleyicilerin yapıtının üstünde yürümelerini istemiştir. Üzerinde yürünerek yapıtın tam anlamıyla anlaşılabilirliğini savunan sanatçının bu görüşü kısa bir süre uygulanmıştır. Ancak yetkililer seramik tozunun sağlık riskleri nedeniyle kısa bir süre sonra bu tecrübeyi sonlandırmıştır. Sergileme sonrasında 10 ton içerisinde yaklaşık olarak sekiz milyon tane çekirdek, Tate'in sabit koleksiyonu için satın alınmıştır (Wilson, 2015, s.22).

Resim 13. Ai Weiwei "Sunflower Seeds (Ayçekirdekleri)" (Görsel Kaynak: Wilson, M. (2015). *Çağdaş Sanat Nasıl Okunur 21.Yüzyıl Sanatını Yaşamak*. İstanbul: Hayalperest Yayınevi)

Ayçekirdekleri, eski zamanlarda imparatorluk için porselenler üreten Jingdezhen kasabasında, porselen kilinin geleneksel yöntemlerle elde edilmesinden, şekillendirmesine, pişirilip renklendirilmesine ve son pişiriminin yapılarak gerçek bir porselen eser yöntemlerinin izlendiği bir süreçten geçmektedir. Farklı ve şaşırtıcı bir eseri, geleneksel yöntemlerle gerçekleştirip yine küresel ölçekte ticarileştiren Weiwei, bu eserin düşünsel alt yapısını da kendine özgü olarak kurgulamıştır.

Resim 14. Ai Weiwei "Sunflower Seeds (Ayçekirdekleri)" üretim süreci (Görsel Kaynak: <http://www.khanacademy.org.tr/sosyal-bilimler-ve-sanat/sanat-tarihi/global-cagdas-sanat/21.-yuzyilda-global-modernizm/ai-weiwei-aycicegi-cekirdekleri/9006>)

Ayçekirdekleri'nin üretim ve yerleştirme sürecindeki anlamı düşünüldüğünde, sanatçının yapıtında sahiçilik, bireyin toplumdaki rolü, kültürel ve iktisadi alışverişin jeopolitiği gibi konuları içerdiği söylenebilmektedir. Bunun yanı sıra eserin, Mao Zedong'u güneş, yurttaşları da ona doğru

dönmüş ayçiçekleri olarak betimleyen Çin Kültür Devrimi esnasında kullanılan propaganda posterlerini de hatırlatmaktadır (Avcı ve Uslu, 2019, s.25).

Bu eserinde derin bir sanatçı bakışıyla yeni bir tasarım sunan, küresel anlamda ticari bağlantısını gerçekleştiren zeki bir sanatçı ve eseri ile karşı karşıya bulunmaktayız. Kendi ülkesinin gerçeklerini sanatçı zekasına özgü bir anlatımla, yine zekice bir ticarileştirme yöntemiyle dünyaya açan, kendi ülkesinin insanlarına iş sahası sunan Ai Weiwei, belki de küreselleşmenin tüm anlamlarını bu eserinde toplamış olarak değerlendirilmelidir.

Sonuç

Malzeme çeşitliliği, duyguların dışavurumunda kullanılan teknik, nesne, araç gereç kadar hatta daha fazlası güncel sanat eserlerinin düşünsel alt yapısını oluşturmaktadır. Bu bakımdan güncel sanat eserleri yeryüzünün gördüğü sanat dönemleri arasında bambaşka bir yer edinmektedir.

21. yüzyıl sanatında, Jeff Koons gibi anlaşılma güçlüğünden hoşlanmayıp herkese tanıdık gelebilecek eserlerle, herkesin dokunabildiği mekânlarda eserlerini izleyiciye sunan sanatçılar vardır. Eserini üretmekteyken satış anında gerçekleşecek olayları tasarlayan, eserinin yok oluş anında yeniden oluşacak bir sanat esirini tasarlayan Banksy gibi sanatçılar vardır. Ai Weiwei gibi doğduğu ülkenin geleneksel üretimini kurgulayarak küresel dünyaya son derece derin bir felsefi altyapı ile pazarlayan sanatçılar vardır.

Dünyada pek çok değişim olmuş ve olacaktır. Günümüzün gerçekliği ise Küresel dünya ve onun günlük hayatımıza katılmakta olan çok yönlü etkilidir. Kimlik, kültür, gelenek, ekonomi, politika, uluslararası ilişkiler, sınırlar vb. pek çok konuya müdahale eden küreselleşme kavramı, sanatçılar tarafından anlamlandırılmaktadır.

Küreselleşme süreci; dokunup dönüştürdüğü toplumlarla kimliklerle bizi kuşatmaktayken, bu kavramın sanat eserlerine yansımaları sadece ticari ve küresel sembollerle gerçekleşmemiştir. Küreselleşen dünyada ülkelere sınırların kayboluşu bir gerçektir. Bu kayboluş iletişim araçları, teknoloji, ülkeler arası ticaret ve iş birliği gibi pek çok değişkenle gerçekleşmektedir.

*Pınar Ayşe GİDİŞ

E-posta: pinaygidis@gmail.com

Hitit Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Siyaset Bilimi Programı, Doktora öğrencisi

Kaynaklar

- Aldede, D. (2021). Banksy: Yarattığı Eseri Yok Eden Sanatçı <https://www.tzv.org.tr/#/haber/6456>, Erişim Tarihi: 09.05.2022.
- Antmen, A. (2010). *20.Yüzyıl Batı Sanatında Akımlar*, İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Arıkan, H. (2019). Küreselleşme ve Sanat, *Uluslararası İnsan Çalışmaları Dergisi*, 3, 8-19.
- Arslantaş, H.A. (2008). Kültür – Kişilik ve Kimlik, *Fırat Üniversitesi Doğu Araştırmaları Dergisi*, 1, 105-112.
- Aşkın, M. (2007). Kimlik ve Giydirilmiş Kimlikler, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2, 213-220.
- Avcı, S. ve Uslu, M. (2019). Ai Weiwei'nin Muhafif Sanatı, *Akdeniz Üniversitesi Akdeniz Sanat Dergisi*, 13 (23), 19-29.
- Bayrak, B. (2013). Çağdaş Sanatın Ticarileşmesine Küreselleşmenin Etkileri, *Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6, 123-137.
- Bingham, J. (2010). Unilever Serisi: Ai Weiwei: Ayçiçeği Tohumları, <https://www.tate.org.uk/whats-on/tate-modern/unilever-series/unilever-series-ai-weiwei-sunflower-seeds#None>, Erişim Tarihi: 09.05.2022.
- Blanche, U. (2016) – *Banksy "Urban Art in a Material World"* Marburg: Tectum Verlag
- Çankaya, S. (2021). Kimlik ve Çokkültürlülük Üzerine Bir Değerlendirme, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 41, 32-54.
- Erdoğan, M. (2015). Küresel Çağda Çağdaş Sanat ve Küresel Sanat Pazarı, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, 75-98.
- Eryentü, M. (2020). Küreselleşmenin Kimliksiz Kimlikleri, *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 64, 369-398.
- Jones, J. (2014). Vandal Kim? <https://www.e-skop.com/skopbulten/vandal-kim/1821> , Erişim Tarihi: 09.01.2022.
- Klich, T. (2020). <https://www.forbes.com/sites/tanyaklich/2020/12/11/jeff-koons-bernardaud-porcelain-diamond-21000-dollars-neiman-marcus-interview/?sh=185d237160ac>, Erişim Tarihi: 08.01.2022
- Koçak, P. (2020). Modern Plastik Sanatlar Kapsamında Türkiye'de Sokak Sanatı, (Yüksek Lisans Tezi), İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü.
- Koyuncu, H. (2018). Banksy'nin 1,2 milyon euroluk tablosu satıldığı anda parçalara ayrıldı, <https://tr.euronews.com/2018/10/06/banksy-nin-1-2-milyon-euroluk-tablosu-satildigi-anda-parcalara-ayrildi> , Erişim Tarihi: 09.05.2022.
- Uçar, M. (2021, Aralık 27). *Küresel Çağda 'Farklı' Olan ile Birlikte Yaşamak; Fırsatları Değerlendirmek* [Konferans sunumu]. Dil, Kültür, Edebiyat Buluşmaları, Çorum, Türkiye.
- Wilson, M. (2015). *Çağdaş Sanat Nasıl Okunur 21.Yüzyıl Sanatını Yaşamak*. İstanbul: Hayalperest Yayınevi.
- Yurttadur, O. (2014). Sanatta Küreselleşme ve Ekonomi İlişkisi, *Akdeniz Sanat Dergisi*, 13, 175 – 182.